

De Kunstfietsroute

Onderdeel van *'Een Kunstig Geheel'*

lessenreeksen over Kunst in de Openbare Ruimte in de gemeente Raalte

Groep 7 & 8

Colofon

In opdracht van:
HOFtheater Raalte (www.hoftheater.nl)

Gemeente Raalte (www.raalte.nl)

Deze lessenreeks is ontworpen door:
Karin Köster (www.inderweer.nl)

Vormgeving:
Femke Wijma - The Creativ Company (www.femkewijma.nl)

Inhoud

Inhoud	3
Algemene handleiding voor leerkrachten	4
De Kunstfietsroute (groep 7,8)	6
Les 1 Introductie	7
Les 2 Op de Fiets	9
Les 3 Reflectie	10
Achtergrondinformatie bij kunstwerken in eigen dorp	12
Bijlagen:	
Foto's van Kunstwerken in de gemeente Raalte	
Foto's van Uitersten van Kunst	

Algemene handleiding voor leerkrachten

Een Kunstig Geheel

Deze lessenreeks maakt deel uit van een Kunstig Geheel, vier lessenreeksen met als hoofdthema: Kunst in de Openbare Ruimte. De volgende lessenreeksen zijn uitgewerkt:

- Een lessenreeks voor groep 1,2
Kunst in de Klas
Werken in het platte vlak
- Een lessenreeks voor groep 3,4
Kunst op het Plein
Werken in 3 dimensionaal
- Een lessenreeks voor groep 5,6
Kunst in de Straat
Street Art
- Een lessenreeks voor groep 7,8

De kunstfietsroute
Bezichtigen kunst in gemeente Raalte

De lessenreeksen werden speciaal ontwikkeld voor de basisscholen in de gemeente Raalte.

Opbouw lessenreeksen

De lessenreeksen zijn allen eender opgebouwd:

Les 1: Introductie en activeren van voor kennis.

Tevens voorbereiding van les 2

Les 2: Aan het werk, waarin een creatieve activiteit of een Kunstfietsroute wordt uit gevoerd/ondernomen

Les 3: Evaluatie, waarin het beeldbeschouwen centraal staat.

Uitgaan van de Vaardigheden van betekenisgeving

Een Kunstig Geheel is uitgegaan van de Vaardigheden van betekenisgeving zoals van Heusden, Rass en Tans die hebben omschreven:

Waarnemen:

Geuren, smaken, geluiden, beelden, lokaliseren, observeren, ontdekken, opmerken, herinneren

Verbeelden:

Doen alsof, inschatten, verzinnen, voorstellen, voorspellen, maken, fantaseren, manipuleren, construeren, ontwerpen

Conceptualiseren:

vertellen, classificeren, labelen, rechtvaardigen, debatteren, becommentariëren, oordelen, benoemen, interpreteren, formu-

lieren, bloggen, twitteren

Analyseren:

verbanden leggen, patronen zoeken, verklaren, testen, onderzoeken, logisch denken, concluderen, ontleden, hypothesen opstellen, integreren, evalueren

Een interactief beeldbeschouwingsgesprek voeren

Een beeldbeschouwingsgesprek kan een onderwijsleergesprek zijn, waarbij de leerkracht sturend is en veel gerichte vragen stelt. Een beeldbeschouwingsgesprek kan ook gericht zijn op discussie, waarin de rol van de leerkracht meer die van de gespreksleider is. Afhankelijk van het doel dat je met het gesprek voor ogen hebt wordt een bepaald type gesprek gekozen. Specifieke aandachtspunten tijdens een gesprek:

- Nieuwsgierigheid wekken
Een prikkelende vraag, een verhaal, een kunstwerk op zich
- Wat is je eerste indruk?
Wie wil er iets over vertellen/ is er iets dat je opvalt?
- Wat zie je precies?
Wat voor een soort kunstwerk en waar zie

- je dat aan?
 - Wat stelt het voor?
 - Hoe is het gemaakt?
 - Met welke materialen en technieken?
 - Wat valt op aan de beeldaspecten (kleur, vorm, lijn, ruimte, textuur en compositie)?
 - Wat betekent het volgens jou?
 - Wat roept het werk bij jou op (gevoelens, gedachten, fantasieën)?
 - Wat zou de maker met dit werk willen vertellen?
 - Welke functie heeft het?
 - Voor wie is het bedoeld?
 - In welke tijd/op welke plaats is het gemaakt?
 - Hoe weet je dit?
 - Pendelen tussen wat je ziet en hoe je dat interpreteert
 - Wat vind je ervan?
 - Wat vind je van dit kunstwerk?
 - Wat maakt dat je dit vindt?
- Bron: In gesprek met het beeld en met elkaar, I. Roozen, SLO, Enschede

Omschrijving van de Openbare Ruimte (Wikipedia)

Openbare ruimte of publieke ruimte is de ruimte die voor iedereen toegankelijk is. Het is een fysieke plaats waar een groot deel van het publieke leven zich afspeelt. De meeste openbare ruimtes bevinden zich in de open lucht, maar ook vrij toegankelijke overheidsgebouwen en publieke instellingen kunnen tot de openbare ruimte worden gerekend. Openbare ruimte kan

als volgt gedefinieerd worden: Openbare ruimte is de gemeenschappelijke fysieke ruimte die leden van een samenleving hebben, inclusief de daarop betrekking hebbende mentale en sociale ruimte

De Kunstwacht

Wil je meer informatie over beelden in de openbare ruimten in de gemeente Raalte? Kijk dan eens op de Kunstwacht. www.raalte.kunstwacht.nl Hier vind je een overzicht van kunstwerken met foto's en informatie over ieder kunstwerk.

Waarom Kunst en Cultuur onderwijs? Onderwijs in kunst, cultuur en erfgoed levert een waardevolle bijdrage aan de algemene en persoonlijke vorming. Leerlingen verwerven kennis, houding en vaardigheden van muziek, dans, drama, beeldende kunst, literatuur en cultureel erfgoed. Ze leren kunst te maken en mee te maken: te verbeelden en te beleven. Ze leren op eigen werk en op werk van kunstenaars te reflecteren. Daardoor leren leerlingen zich kritisch te verhouden tot cultuuruitingen, deze te interpreteren en te plaatsen in een breder perspectief. Voor leerlingen die verder willen en verder kunnen is onderwijs in kunst en cultuur ook een voorbereiding op verwante vervolopleidingen.

De Kunstfietsroute (groep 7, 8)

Projectbeschrijving

Tijdens de lessenreeks De Kunstfietsroute gaan de leerlingen aan de slag met het thema Kunst in de Openbare Ruimte en maken een fietstocht door een gedeelte van de gemeente Raalte. Centraal staat het kijken naar kunst. De leerlingen fietsen rond en maken diverse opdrachten bij de kunstwerken.

Aansluiting op SLO doelstellingen

De lessenreeks sluit aan op twee Kerndoelen Kunstzinnige Oriëntatie:

Kerndoel 54

De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

Waarbij voor groep 7,8 de volgende onderwerpen en beelden aspecten aan de orde komen (TULE):

- de leerlingen komen in aanraking met nieuwe elementen waar beelden een specifieke rol hebben: onderwerpen uit wereldoriëntatie als inspiratiebron voor beeldend werk, beeldende kunst, cultureel erfgoed, hedendaagse beeldcultuur
- Er wordt gekeken naar de stijl van een kunstenaar
- Standpunt bepalen en horizon vaststellen
- Kleur: betekenis van kleuren (symboliek, signaal)
- Vormsoorten (geometrische en organische vormen), karakteristieke houding van mensen en dieren
- een gebeurtenis vastleggen met foto's of video

Kerndoel 55

De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

Waarbij voor groep 7,8 binnen deze lessenreeks centraal staat (TULE):

- mening geven over het werk van een kunstenaar
- eigen mening met argumenten onderbouwen
- respect en waardering tonen voor het werk en de zienswijze van anderen

Les 1 – Introductie

Tijdens de introductie les maken de leerlingen kennis met het begrip Kunst in de Openbare ruimte en in het bijzonder met Kunst in het eigen dorp. De les is een voorbereiding op les 2, waarin de Kunstfietsroute gefietst gaat worden.

Voorbereiding:

- Verdiep je in de begrippen: Kunst, Openbare ruimte en de betekenis van Kunst in Openbare ruimte (zie de docentenhandleiding bij deze les)
- Zoek in de bijlage de Kunstwerken uit het dorp van de school en zet die klaar op het digibord
- Zoek in de bijlage de uiterste vormen van kunst en zet die klaar op het digibord
- Lees de achtergrond informatie bij het kunstwerk uit het dorp dat centraal komt te staan tijdens deze les.

Benodigde materialen:

- Digibord
- Digitale foto van Kunstwerk in het dorp (bijgesloten bij deze lessenreeks)
- Digitale foto's van Uitersten van Kunst (bijgesloten bij deze lessenreeks)

Lesactiviteiten:

Les 1 bestaat uit een aantal onderdelen die voorbereiden op de Kunstfietsroute in les 2.

- Bespreek onderstaande informatie om het onderwerp 'Kunst in de Openbare Ruimte' te introduceren:
De stoep, een plein of het gemeentehuis: het zijn plekken waar iedereen kan komen. Dat noem je openbare ruimte. Vaak is die maar saai. Gelukkig hebben gemeentebesturen daar wel een oplossing voor. Ze vragen een kunstenaar om een kunstwerk te maken. Van oudsher maken zij deze kunstwerken van duurzame materialen als brons, steen, roestvrij staal of beton. Het is de bedoeling dat het kunstwerk er jarenlang blijft staan of hangen. De gemeente zorgt onder andere voor de plaatsing, de sokkel en het onderhoud. Het kunstwerk kleedt de omgeving aan en kan er op verschillende manieren een rol in spelen:
 - het kan een plaats accentueren;
 - het laat je op een andere manier naar die plaats kijken;
 - het kan de aandacht opeisen, of zelfs afleiden van de omgeving;
 - soms is het een monument om iets of iemand te gedenken.
- Bespreek in een open gesprek met de leerlingen de begrippen Kunst, de Open-

bare Ruimte en de Betekenis van Kunst in de Openbare Ruimte

- Bekijk hierbij de foto's van Uitersten van Kunst. Vragen hierbij kunnen zijn:
 - Vind je dit kunst? Zo ja waarom, zo nee waarom niet
 - Welk gevoel roept dit kunstwerk bij jou op als waarnemer? Is dat ook het gevoel dat de kunstenaar heeft willen overbrengen?
 - Als je kunst ziet als een ambacht, valt dit kunstwerk dan onder kunst?
- Bekijk de foto's van de kunst in het dorp waar de school staat (zie bijlage). Geen digibord? Maak dan een print van de foto's op A4 formaat. Voer een kringgesprek n.a.v. de kunstwerken uit het dorp met zoveel mogelijk open vragen. Vragen kunnen o.a. zijn:
 - Waar staat dit kunstwerk? (zie achtergrond informatie blz. 9)
 - Wat stelt dit kunstwerk voor? (zie achtergrond informatie blz.9)
 - Waarom zou dit kunstwerk hier neergezet zijn? (zie achtergrondinformatie blz. 9)
 - Vind je het mooi dat dit kunstwerk op die plaats staat?
 - Waarom zetten we eigenlijk kunst neer in een dorp?
 - Wat vind je van dit kunstwerk?
 - Ken je nog andere kunstwerken in ons dorp?

- Wat zouden de personen in het beeld tegen elkaar zeggen?
- Laat leerlingen zelf vragen bedenken bij een ander plaatje van een kunstwerk uit het dorp. Laat ze bijvoorbeeld in tweetallen elkaar bevragen. Wat was een hele leuke verrassende vraag die voorbij is gekomen?
- Leg de nadruk bij het kringgesprek over het gevoel dat een kunstwerk bij je kan oproepen. Mensen vinden iets mooi, of juist helemaal niet, worden door een kunstwerk ergens aan herinnerd, gaan er zelf iets bij bedenken, of vinden het heel knap gemaakt en worden er vrolijk van. Kunst kan passen in de omgeving waar het staat, of misschien wel helemaal niet en dat roept ook een gevoel op. Kunst heeft altijd met gevoel te maken. Laat leerlingen hun gevoel bij een kunstwerk onder woorden brengen.

- *Vorbereiding les 2:*

Bespreek de Kunstfietsstocht:

- Maak afspraken met de leerlingen over de route (kennen ze de route, waar moet je extra uitkijken, etc.)
- Maak afspraken over zelfstandig fietsen, in groepen fietsen
- Gaat er een begeleider mee per groep? Maak hierover ook afspraken.

Les 2 – Op de fiets

Tijdens de les 'Op de fiets' gaan de leerlingen een Kunstfietsroute fietsen en maken een deel van de vragen/opdrachten. Er zijn vier Kunstfietsroutes ontwikkeld: Raalte, Heino, Heeten/Nieuw Heeten en Mariënheem/Raalte.

Voorbereiding:

- Zorg dat alle leerlingen op de fiets naar school komen
- Zorg voor een Kunstfietsroute per groepje en een bijbehorend antwoordenblad per leerling
- Zorg voor instructie aan eventuele begeleiders
- Zorg ervoor dat de leerlingen een fototoestel (mobieltje) bij zich hebben
- Zorg ervoor dat de leerlingen een pen/potlood bij zich hebben

Benodigdheden:

- Fiets
- Geprinte Kunstfietsroutes (per groepje 1)
- Geprinte antwoordenbladen (per leerling 1)
- Pen/potlood
- Fototoestel/mobieltje per leerling

Lesactiviteiten:

- De les bestaat uit het fietsen van de Kunstfietsroute en het beantwoorden van de vragen/uitvoeren van de opdrachten.

Les 3 – Reflectie

Tijdens deze les worden de opdrachten af gemaakt en vindt de reflectie plaats op de Kunstfietsroute die gefietst is.

Voorbereiding:

- Vraag de leerlingen hun selfie/foto op te sturen en zet die klaar op het digibord
- Zorg ervoor dat er computers beschikbaar zijn om eventuele vragen die nagezocht moeten worden uitgevoerd kunnen worden.

Lesactiviteiten:

- Laat de leerlingen hun vragenlijsten af maken (info opzoeken, eventuele tekeningen afmaken)
- Bespreek met de leerlingen de antwoorden die gegeven zijn (kan zeer verschillend zijn, leuke aanleiding tot een discussie over kunst)
- Bespreek met de leerlingen welke beeld het meest is bijgebleven, welke gevoelens sommige beelden hebben veroorzaakt, of de kunst die ze tegen kwamen een verrijking van de omgeving is, of ze ideeën hebben over een ruimte die wel een kunstwerk kan gebruiken en zo ja welk kunstwerk. Laat leerlingen ook zelf vragen bedenken bij kunst in het algemeen en in de Openbare Ruimte in het bijzonder.
- Eindig de les met een foto show op het digibord van alle selfies/foto's die onderweg gemaakt zijn.

Benodigdheden:

- Selfies/foto's van de leerlingen
- Digibord

Achtergrondinformatie bij Kunstwerken in eigen dorp

't Gonst – Nieuw Heeten

Kunstenaar: Saske van der Eerden
Straatnaam: Ambachtstraat, Hoek Zwarteweg, Nieuw Heeten
Materiaal: Aluminium, Baksteen, Polyester
Jaar van plaatsing: 2006
Omschrijving: 't Gonst symboliseert een doorsnee van de bevolking van het dorp Nieuw Heeten. Het ontwerp bestaat uit 6 mensenhoofden en een hondenkop geplaatst op sokkels. Tussen alle hoofden vindt interactie plaats, wat levendigheid, bedrijvigheid en saamhorigheid van het dorp symboliseert.

Corona – Mariënheem

Kunstenaar: Annabel Schrijver
Straatnaam: Krusestraat, Hoek Wissinkweg, Mariënheem
Materiaal: Brons, RVS
Jaar van plaatsing: 1996
Omschrijving: Tekst op het kunstwerk: Mariënheem dorp en buurtschappen, gescheiden door rijksweg en spoorlijn, samengebonden door de midzomerzon. Aangeboden door Plaatselijk Belang en de Stichting Midzomerfeesten. Ter ere van 12,5 jaar midzomerfeesten in 1996. Uitgevoerd door vele vrijwilligers.

De Haan – Raalte

Kunstenaar: Eric Claus
Straatnaam: Stationsstraat, Varkensmarkt, Raalte
Materiaal: Baksteen, Brons, Graniet
Jaar van plaatsing: 1980
Omschrijving: De bronzen haan op de Varkensmarkt is gemaakt door Eric Claus. Het is een 1.40 m. hoog beeld dat op een sokkel is geplaatst. De haan stond eerst in de beeldentuin van het Nijenhuis. Het is in 1980 aangekocht door de gemeente Raalte omdat men vond dat een dergelijk beeld paste bij het karakter van Raalte. Hoewel de link met 'Stoppelhaene' natuurlijk voor de hand ligt moet het beeld ook gezien worden als een symbool van waakzaamheid. De haan is op 30 november 1980 onthuld door de inmiddels overleden Dr. Hannema, grondlegger van de kunstcollectie op kasteel het Nijenhuis. Eric Claus, de kunstenaar, heeft hoogstwaarschijnlijk niet het Raalter oogstfeest in gedachten gehad toen hij de haan maakte.

Achtergrondinformatie bij Kunstwerken in eigen dorp

De Klavers – Heino

Kunstenaar:	Alice Helenklaken
Straatnaam:	Zwolsestraat, Heino
Materiaal:	Staal
Jaar van plaatsing:	2009
Omschrijving:	Het kunstwerk bestaat uit drie koperkleurige klavers. De klaver is een verwijzing naar het gemeentewapen van de voormalige gemeente Heino en staat symbool voor de goede weidegronden waarop Heino is ontstaan. Maar ook de medicinale werking en de legende van het klavertje vier spelen een rol.

Tijl Uilenspiegel – Lierderholthuis

Kunstenaar:	Frank Stoopman
Straatnaam:	Kerkslagen, Lierderholthuis
Materiaal:	Brons
Jaar van plaatsing:	2001
Omschrijving:	Uilenspiegel zou eens in Lierderholthuis zijn geweest. Op een warme dag in augustus liep hij eens door Salland. Tijl zou bij Lierderholthuis onder een brug hebben geslapen en op de plek tot zijn nek in het water hebben gestaan, waar hij wilde schuilen toen het regende. 'Domme boeren, waarom gaan jullie niet als ik schuilen onder de brugge.' In Lierderholthuis stond eens de Uilenspiegelbrug over de Oude Wetering. Dit verhaal duikt voor het eerst op in 1922 en daarna in enkele sagenboeken. In het gehucht staat op het dorpsplein een sculptuur van Tijl Uilenspiegel uit 2003, gemaakt door kunstenaar Frank Stoopman. Tijl staat bij een half rond bankje, dat aan één kant poten mist. Hij moet het daarom vasthouden, wat tot gevolg heeft dat hij er niet in slaagt om zijn zotten- of narrenkap te pakken, die iets verderop ligt. Uilenspiegel wil hulp van de bezoeker aan het dorp en wijst naar zijn narrenkap. Een oud lijkend opschrift op het bankje, dat is bedacht door de kunstenaar, wijst er op dat de omstander zich wel twee keer moet bedenken voor hij de kap, met lange punten en belletjes, aan Uilenspiegel zal geven: 'Ghy moet vooraf wel bedencken, Indien ghy Thyl den sottenkap wil schencken, En dat is bij hem altijd het geval, Hij ook de wereld op sijn kop setten sal.'

Achtergrondinformatie bij Kunstwerken in eigen dorp

Wave – Broekland

Kunstenaar: Linda Verkaaik
Straatnaam: Bouwhuisplein, Broekland
Materiaal: IJzer
Jaar van plaatsing: 2008
Omschrijving: In de sokkel zijn teksten geplaatst die betrekking hebben op de geschiedenis van Broekland.
Het beeld staat symbool voor het leven en heeft twee kanten (de dag en nachtzijde). Aan de dagzijde wordt het ijzer geaccentueerd door gekleurd mozaïek in de armen van de figuren. De nachtzijde is eenvoudiger uitgewerkt.
Het weer zal het ijzer van kunstwerk verkleuren, dit geeft een natuurlijk effect.

Zonder titel – Heeten

Kunstenaar: Alex Vermeulen
Straatnaam: Rotonde nabij IJsselgouwe, Heeten
Materiaal: Polyester, Staal
Jaar van plaatsing: 2010
Omschrijving: Het kunstwerk bestaat uit twee spiralen die een in elkaar draaiende beweging maken met daarop twee figuren die met elkaar communiceren. Het is een symbool voor menselijke ontmoeting. Als je om de rotonde rijdt gaat de spiraal draaien, het ziet er vanuit elk oogpunt anders uit. Het is een landmark dat de inwoners, bezoekers en passanten van Heeten welkom heet. De spiraalvorm komt ook veel voor in de natuur, denk aan wervelstormen, stormen en vingerafdrukken.

Trekvogel – Laag Zuthem

Kunstenaar: Onbekend
Straatnaam: Kolkweg, Laag Zuthem
Materiaal: Brons, RVS
Jaar van plaatsing: 1970
Omschrijving: De Trekvogel is een beeld dat verwijst naar de vele trekvogels die in het voorjaar en najaar voorbij trekken. Het beeld heeft de vorm van een gans, één van de vogels die het meeste langs trekt.

Achtergrondinformatie bij Kunstwerken in eigen dorp

Kleurige stoeptegels – Luttenberg

Kunstenaar:	Leerlingen uit Luttenberg
Straatnaam:	Hele dorp Luttenberg
Materiaal:	Beton
Jaar van plaatsing:	2018
Omschrijving:	In Luttenberg werden in 2018 tweehonderd stoeptegels geplaatst met kleurige kindertekeningen erop. De tegels zijn een blijvend kunstwerk en zijn gelegd ter ere van de Kunstroute die in september 2018 in Luttenberg werd georganiseerd.

De Kunstfietsroute

'Een Kunstig Geheel' is een lessenreeks over
Kunst in de Openbare Ruimte in de gemeente Raalte

De lessenreeks is als volgt opgebouwd:

Groep 1 & 2 'Kunst in de klas'

Groep 5 & 6 'Kunst in de straat'

Groep 3 & 4 'Kunst op het plein'

Groep 7 & 8 'De Kunstfietsroute'